

УДК 81'42

ББК 81.0

ТАКСОНОМІЯ КАТЕГОРІЙ ДИСКУРСУ В СУЧАСНОМУ ДИСКУРС-АНАЛІЗІ

КРАВЧЕНКО Н. К.

Київський національний лінгвістичний університет

У статті уточнено таксономію дискурсивних категорій і виявлено міжкатегорійні взаємозв'язки як підтвердження системності дискурсу. Основну увагу приділено розгляду критеріїв визначення категорій, а також з'ясуванню поняттєвого обсягу найважливіших з них. Установлено, що основними категоріями дискурсу є дискурсивна особистісність, антропоцентричність, синергетичність, процесуальність, інтерактивність, контекстуальність, жанр, концептуальна цілісність, орієнтованість на створення макросеміотичних одиниць.

Ключові слова: дискурсивні категорії, міжкатегорійні взаємозв'язки, системність дискурсу, критерії визначення категорій.

The paper specifies the taxonomy of discursive categories revealing categorical relationships in support of the discourse sistemity. Special attention is paid to the categories criteria while clarifying the main categories conceptual scope. The article has identified the categories of discourse personality, anthropocentricity, synergetics, processuality, interactivity, contextuality, genre, conceptual integrity, macrosemiotic units creation.

Key words: discursive categories, categorical relationships, categories criteria, synergetics, processuality, interactivity, contextuality.

Проблема поняттєвого і категорійного апарату дискурс-аналізу залишається однією з найбільш дискусійних у сучасних комунікативно орієнтованих студіях. Суттєві розбіжності в усвідомленні ключових категорій і понять дискурсології зумовлені, на наш погляд, такими чинниками: 1) дослідницькими пріоритетами науковців, їх очевидною або імпліцитною орієнтованістю на певні теорії дискурс-аналізу (Т. ван Дейк [18; 19], Дж. Гамперц [20], Н. Сакс [21]); 2) різними поглядами на онтологічну природу дискурсу, його визначення (В. Г. Борботько [1], В. І. Карасик [3], І. П. Сусов [11], О. В. Тарасова [12], G. Brown, G. Yule [13]) 3) жанровим різноманіттям дискурсів, різномірністю емпіричного матеріалу як підґрунтя для узагальнення найсуттєвіших дискурсивних ознак (Р. Водак [22], І. М. Колегаєва [5], Н. К. Кравченко [6], G. Kress [17]); 4) бажанням відмежувати дискурс від різних за своєю лінгвокомунікативною природою феноменів: від інших одиниць комунікації (М. Л. Макаров [9]) і від тексту (В. І. Карасик [3]).

Однією з найцитованіших таксономій категорій дискурсу є класифікація В. І. Карасика, що ґрунтується на позиціях комунікативної лінгвістики і враховує здобуток структурно-функціонального і культурологічного мовознавства. Зокрема, дослідник виділяє конститутивні (відносна оформленість, тематична, стилістична і структурна єдність, відносна смислова завершеність), жанрово-стилістичні (стильова приналежність, жанровий канон, клішованість, ступінь ампліфікації / компресії), змістовні або семантико-прагматичні (адресативність, образ автора, інформативність, модальність, інтерпретованість, інтертекстуальна орієнтація), формально-структурні (композиція, членованість, когезія) категорії дискурсу [3, с. 185–197]. М. Л. Макаров [9] визначає категорії зміни комунікативних ролей, комунікативної стратегії розгортання дискурсу, когезії і когерентності, метакомунікації і дейксиса.

Проте запропоновані класифікації не є вичерпними і достатніми для відмежування дискурсу від інших лінгвосеміотичних і комунікативних феноменів. Зокрема, низка зазначених категорій, що виокремлюються як конститутивні (відносна оформленість, тематична, стилістична

і структурна єдність) і формально-структурні (композиція, когезія, членованість), насправді визначають категорійний статус тексту, тобто можуть розглядатися як такі, що відмежовують текст від дискурсу, і, відповідно, не є диференційними ознаками дискурсу. З іншого боку, категорії інтенціональності, інформативності, адресативності, інтерпретативності тощо тією чи іншою мірою характеризують будь-який акт комунікації, тобто не є сутнісними саме для дискурсу як специфічного лінгвокомунікативного феномена. Окремі категорії є поняттєвими аналогами (структурна єдність, когезія).

Що стосується дискурсивних категорій, запропонованих М. Л. Макаровим, то зміна комунікативних ролей дійсно є визначальною для розмовного дискурсу, оскільки узагальнює координацію мовленнєвих дій комунікантів з узгодження сценаріїв рольової поведінки і конструювання спільного значення в інтеракції (докладніше – див. [8, с. 6–10]). Проте в дискурсах на основі писемних текстів зміна комунікативних ролей уже не матиме конститутивного значення, оскільки інтерактивний зв'язок буде забезпечуватись іншими механізмами – зокрема, прагматичним розщепленням і структуруванням адресанта відповідно до комунікативних контекстів [12, с. 273–274] або задля реалізації певних комунікативних функцій [5, с. 18]. Отже, доцільніше було б визначати зміну комунікативних ролей як підкатегорію категорії інтерактивності (див. нижче) або як параметр певного типу дискурсу. Аналогічно категорійного статусу не має, на наш погляд, категорія комунікативної стратегії розгортання дискурсу, що є параметром мотиваційно-прагматичного рівня його стратифікації. Це пояснюється певними особливостями реалізації стратегій, а саме: 1) комунікативна стратегія характеризує насамперед адресанта / мовця і, відповідно, не є конструктивною для дискурсу як інтерактивного явища. Якщо припустити, що компонентом будь-якої комунікативної стратегії є все ж таки обов'язкове урахування зворотної інтерпретуючої позиції адресата, то така стратегічність підпорядковуватиметься категорії інтерактивності, тобто буде реалізуватися як підкатегорія; 2) складно уявити дискурс, що скерований однією комунікативною стратегією. В розмовному дискурсі урахування інтерпретанти іншого учасника завжди корегує вихідну стратегію і призводить до полістратегічності дискурсу. В інституційному дискурсі ключова стратегія (макростратегія) також зазвичай не є однією, реалізуючись зі своїм дихотомічним відповідником (в політичному дискурсі – це поєднання стратегій створення власного позитивного іміджу і негативного образу “іншого”; в міжнародно-правовому – стратегія досягнення консенсусу і водночас врахування інтересів держав-членів договору та ін.). Наявність однієї стратегії свідчить про маніпулятивний характер будь якого дискурсу незалежно від його інституційної або розмовної природи. В останньому випадку категорія комунікативної стратегії розгортання дискурсу матиме статус підкатегорії, похідної від категорії “заданість домінантними дискурсами” (див. нижче); 3) комунікативна стратегія не може бути критерієм відмежування дискурсу від інших комунікативних феноменів, оскільки організує як інтерактивні (комунікативний акт, інтерактивний блок, обмін, трансакцію), так і конверсаційні (мовленнєвий акт, одиницю повідомлення, мовленнєвий хід, висловлення / репліку) одиниці субдискурсивного рівня.

Отже, актуальність статті визначається з огляду на те, що категорійний аспект дискурсу є “практично не розробленою проблемою дискурсології” [10, с. 120], а наявні таксономії не є достатніми для усвідомлення й відмежування дискурсу як специфічного семіотичного й когнітивно-комунікативного феномена. Водночас необхідність визначення найсуттєвіших характеристик дискурсу є очевидною, оскільки, на думку І. Р. Гальперіна, не можна говорити про певний об'єкт дослідження, не назвавши й не пояснивши його категорії [2, с.16].

Зважаючи на складність і багатоаспектність проблеми визначення дискурсивних категорій і їх поняттєвого обсягу метою пропонованої статті є уточнення таксономії таких категорій і виявлення міжкатегорійних взаємозв'язків на підтвердження системності й синергетичності дискурсу.

Завдання статті:

- визначити поняття “дискурсивні категорії”;
- обґрунтувати критерії їх виділення;
- виявити поняттєвий обсяг дискурсивних категорій і їх структурних зв’язків.

Одним з найуживаніших визначень категорій є їх ототожнення з “родовими поняттями” (І. Кант), від яких є похідними інші поняття. У загальнофілософському значенні категорія усвідомлюється як “найбільш загальне фундаментальне поняття, що відображає сутнісні, закономірні зв’язки і відношення об’єктів пізнання й дослідження” [10, с. 202].

Отже, під час визначення і розмежування категорій дискурсу першочерговим завданням є встановлення сутнісних дискурсивних ознак, що перетинаються, але не збігаються з характеристиками інших семіотичних і лінгвокомунікативних одиниць, включених у систему дискурсу. Іншим не менш важливим завданням є виявлення взаємозв’язку між категоріями, який власне і забезпечує специфіку функціонування дискурсу як окремого модусу комунікації.

Визначення категорій у праці здійснюється з огляду на такі критерії відбору:

1. Першочерговим буде набір ознак, що відрізняє дискурс від тексту як статичного аналогу дискурсу і від мінімальних одиниць мовленнєвої взаємодії (комунікативного акту, інтерактивного юніту тощо), які є динамічними утвореннями, але не формують дискурсивної цілісності. Іншими словами, визначення категорій не може спиратися на усвідомлення дискурсу у формально-текстуальному [1], текстоцентричному [4; 13] й функціональному [11; 15; 16] аспектах.

2. Усвідомлення категорій має базуватися на соціо-семіотичному [7; 14; 17–19; 22] й ситуативному [6, с. 55; 18] визначеннях дискурсу, зв’язок між якими опосередкований усвідомленням контексту як лінгвокогнітивної категорії, що дозволяє пояснити, з одного боку, спосіб впливу соціокультурних чинників на структури тексту / дискурсу і, з іншого, – роль дискурсу у формуванні контексту. Такий підхід є виправданим, оскільки дозволяє обґрунтувати конститутивну роль контексту (позатектового явища) у створенні, сприйнятті й розумінні тексту, тобто функцію різних видів контексту як власне дискурсивних характеристик, що опосередковують зв’язок між текстом і соціумом. Зважаючи на це, не є випадковим, що усвідомлення контексту як когнітивного феномена, суб’єктивного конструкта учасників дискурсу є одним з найсучасніших методологічних принципів дискурс-аналізу [19], відповідно до якого контекст розуміється як сукупність синхронізованих знань комунікантів щодо всіх факторів і аспектів дискурсивного семіозису, що активуються на основі знакової форми тексту і водночас динамізують і генерують текстові смисли, співвідносять текст зі світом (з контекстуальними моделями світу). Взаємодія і перетинання контекстів учасників дискурсу є умовою його здійснення, розуміння й інтерпретації тексту.

3. Визначення категорій має враховувати основну прагматичну умову дискурсу – взаємну орієнтованість його учасників на інтеракцію, спільну розробку семіотичної структури дискурсу і визначення міжособистісних відносин на підставі взаємоузгодження авторської інтенції з інтенцією й інтерпретацією адресата відповідно до їх моделей світу і знання про релевантні для усвідомлення й інтерпретації дискурсу аспекти соціального, політичного, культурно-інформаційного, історичного, психологічного контекстів.

Отже, виокремлення категорій ґрунтується на синтезі соціо-семіотичного й ситуативного підходів щодо усвідомлення дискурсу зважаючи на те, що умовою забезпечення концептуальної і семіотико-кової цілісності ситуативних дискурсивних зразків є специфіка дискурсу як змодельованого (заданість процесу смислотворення й концептуалізації тексту ситуаційними моделями учасників) і світомоделюючого феномена (вплив автора / мовця на ситуаційні моделі адресата; конститутивна роль нового знакового продукту у створенні інтертекстуальних, соціальних та ін. контекстів). Соціо-семіотична основа дискурсу реалізується в конкретних

комунікативних ситуаціях, де моделі різних контекстів (соціокультурного, ідеологічного, психологічного, етнонаціонального тощо) стають когнітивною основою процесу упорядкування і узгодження учасниками взаємоприйняттого інваріанта текстового смислу з огляду на інтенційно-інтерпретаційну програму комунікантів. При цьому реалізація дискурсу як комплексної комунікативної події (ситуації), що відбувається між мовцем і слухачем, є процесом розташування “варіативних” смислів у спільних просторах концептуалізації, забезпечених перетинанням контекстів учасників. Результати такої концептуалізації, поява нового знакового продукту у свою чергу є підґрунтям для виконання світомоделюючої функції дискурсу.

З огляду на зазначені критерії у статті виокремлюються такі дискурсивні категорії: *концептуальна цілісність, жанр, дискурсивна особистісність, антропоцентричність, інтерактивність, процесуальність, синергетичність, контекстуальність, заданість домінуючими дискурсами, орієнтованість на створення макросеміотичних одиниць* (текстів або їх сукупностей), *замкненість структури*.

Концептуальна цілісність – когнітивно-конструктивна категорія дискурсу, що узагальнює результат розпізнавання комунікантами ключових концептів концептуального простору тексту і упорядкування макроструктур, пов’язаних з ознаками таких концептів, на основі “підведення” текстової інформації під ситуаційні моделі автора / адресата, співвіднесення пропозицій тексту з уявленням про клас подібних ситуацій у свідомості учасників дискурсу. Когнітивним підґрунтям категорії є певний ізоморфізм ситуаційних моделей комунікантів і, ширше, перетинання їхніх моделей світу, прагматичною основою – прагнення автора / мовця бути зрозумілим і впливати на ситуаційну модель читача / слухача; прагнення адресата зрозуміти смисл тексту через пошук у пам’яті знайомої ситуації, найбільш схожої з новою, репрезентованою текстом. Семіотичним підґрунтям категорії є перетинання образних кодів автора і читача, наявність принаймні одного спільного для них механізму кодування й інтерпретації тексту. Лінгвістичним механізмом забезпечення категорії є скерованість процесу розпізнавання нової ситуації кореферентними висловленнями (що містять мовні засоби з імпліцитним або експліцитним найменуванням повторно згаданого референта або прямо, непрямо, асоціативно відсилають до нього). Повторення таких висловлень викликає концептуальну репрезентацію цілісної ситуації, що повідомляє знання про ознаки концепту-ідеї.

Жанр – категорія дискурсу, яка маніфестує стереотипні знання й уявлення комунікантів про конститутивні параметри дискурсу як системи, здатної відновлюватися у повторних комунікативних умовах. Співвідноситься з поняттям суперструктури і контекстуальної моделі (за Т. ван Дейком), що узагальнює знання не лише про тип граматичних особливостей, тематичної складової, стилю, “обмежень” у дискурсивних ходах, але й щодо стереотипних ролей і ідентичностей учасників, їх відношень, цілей і дій [19, р. 222] (тобто категорія жанру не є винятково формально-структурною, що охоплює лише параметри форми комунікації й конвенційного вербального вираження, але й когнітивно-прагматичною, оскільки включає знання про типові для певних дискурсів когнітивні чинники й типи інтеракцій із прогнозованим набором складових – Н. К.).

Дискурсивна особистісність – категорія дискурсу, що представляє найвищий рівень дискурсивної інтеракції, є маніфестацією і результатом спільних зусиль автора і читача з обробки тексту, що дозволяє реципієнту тексту бачити світ значною мірою таким, яким його бачить автор. Є похідною від взаємодії спільних сфер свідомості (в першу чергу, ситуаційних моделей і комунікативної компетенції, включаючи знання первинних і вторинних мовленнєвих жанрів, рольових інваріантів і варіативних ролей з відповідними комунікативними стратегіями і тактиками) внаслідок взаємної орієнтованості учасників дискурсу на реалізацію програми інтерактивності й інтерпретації.

Антропоцентричність визначається як дискурсивна категорія, представлена виявами антропологічних концептів “суб’єкт”, “суб’єктивність”, “людський фактор”, “автор”, “індивід”, “людина”, “особистість”. У когнітивному аспекті розгляд цієї категорії проєктується на вивчення мовної і комунікативної особистості / свідомості автора й реципієнта, їх індивідуальної і ідіоетнічної картин світу, ситуаційних і контекстуальних моделей як параметрів, що визначають можливість і ракурси взаємоузгодження когнітивної діяльності комунікантів-антропоцентрів з концептуалізацією змісту тексту. У лінгвопрагматичному ракурсі антропоцентричність реалізується через категорію інтерактивності, підкатегорії адресантності, адресатності, комунікативних ролей, стратегічності тощо.

Відмінність між категоріями антропоцентричності й дискурсивної особистісності полягає у тому, що перша є категорією-константою, конститутивною для будь-якої комунікативної ситуації, в тому числі аутокомунікації. Текст є завжди суб’єктивно центрованим – незалежно від рівня перетинання сфер свідомості комунікантів, результативності їх взаємовпливу на концептуальні системи один одного й успішності створення “спільної ментальності” конкретного тексту. Проте розмежування зазначених категорій стає певною мірою умовним в контексті нової парадигми, пов’язаної з переосмисленням феномена комунікації, коли комунікативною прерогативою стає орієнтація “на іншого”, процес розпізнавання свого в іншому.

Інтерактивність – дискурсивна категорія, представлена інтенційно-інтерпретаційною діяльністю комунікантів з узгодження взаємоприйнятного інваріанта текстового смислу на основі розташування варіативних ситуаційних моделей у спільних контекстуальних просторах (знаходження спільних контекстів інтерпретації повідомлення). Забезпечує формальну (когезію) і змістовно-сміслову (когерентність) зв’язність тексту. Когнітивною основою цієї категорії є комплекс спільних пресупозиційних знань, які залучають певні контексти й узгоджені з ними інтепретативні практики, в рамках яких висловлення мовця стає осмисленим (зв’язним, контекстуалізованим) для реципієнта. Прагматичною основою інтерактивності є орієнтованість комунікантів на взаємодію й інтерпретацію.

Відмінність категорій інтерактивності і дискурсивної особистісності виявляється у тому, що перша є умовою існування і реалізації другої. Категорія інтерактивності маніфестує процес розгортання дискурсу, а категорія дискурсивної особистісності – результат і смисл (доцільність) цього процесу.

Процесуальність є категорією дискурсу, що характеризує його як семіозис, процес сингармонізації позначувальної діяльності комунікантів з конструювання образу тексту на основі взаємодії його вербального коду із “двовекторною” породжуючою / рецептивною свідомістю з огляду на картини світу, соціальні й культурно-інформаційні контексти комунікантів. Процесуальність є підґрунтям реалізації категорії *синергетичності*, що характеризує дискурс як нелінійне, нерівноважне прагнення до порядку, до певної самоорганізації як системи конструювання концептуального простору тексту, “взаємоузгодженого” комунікантами у процесі його позначення.

Контекстуальність – категорія дискурсу, представлена знаннями або уявленнями комунікантів про фізичні, соціокультурні, психологічні, комунікативно-конвенційні, етномарковані та інші характеристики комунікативної ситуації, що опосередковують зв’язок між текстом, соціумом і породжуючою / рецептивною діяльністю комунікантів. Однією із реалізацій контекстуальності є підкатегорія *динамічності*, що характеризується наявністю інтертекстуальних та інтердискурсивних зв’язків того чи іншого типу дискурсу з іншими типами дискурсу в синхронії та діахронії.

Серед категорій дискурсу як лінвокомунікативного й лінгвосеміотичного феномена можна виділити також орієнтованість на створення макросеміотичних одиниць (текстів або їх сукупностей), замкненість структури і заданість домінантними дискурсами – як інституційною,

так і “буттєвою” ідеологією, що зумовлює ситуаційні моделі учасників, насамперед, автора / мовця й використання ними відповідних комунікативних стратегій. Тобто остання з визначених категорій віддзеркалює ознаки дискурсу як змодельованого і світомоделюючого феномена, сукупності принципів і форм представлення реальності зі специфічним семіотичним кодом, передбачуваною категорією авторів і дестинаторів. Співвідноситься з “принципом доктрини”, упровадженим М. Фуко [15, р. 48–78] (“доктрина зв’язує індивідів з деякими цілком певними типами висловлень і тим самим накладає заборону на всі інші [...] вона користується деякими типами висловлень, щоб зв’язувати індивідів між собою й тим самим відрізнити їх від всіх інших”).

Категорії дискурсу є взаємозумовленими. Синергетичність реалізується через категорії, які характеризують системні модулі дискурсу: орієнтованість на створення макросеміотичних одиниць, дискурсивну особистісність, жанр. Процесуальність є маніфестацією і водночас механізмом створення дискурсивної особистісності. У свою чергу підґрунтям процесуальності і водночас концептуальної цілісності є контекстуальність як опосередкованість дискурсивної взаємодії когнітивними контекстами: мовець припускає, які контексти “доступні” реципієнту і виражає думки так, щоб останній був здатний інтерпретувати сказане і розпізнати певну ситуаційну модель, знаходячи відповідний когнітивний контекст. Категорія концептуальної цілісності детермінована зумовленістю ситуаційних моделей учасників домінантними дискурсами й жанровою моделлю. Замкненість структури забезпечується синергетичністю системи дискурсу, прагненням до концептуальної (категорії концептуальної цілісності, дискурсивної особистісності, контекстуальності), прагматичної (категорії інтерактивності, антропоцентричності й процесуальності) і семіотичної (орієнтованість на створення макросеміотичних одиниць, зумовленість домінантними дискурсами, жанром) упорядкованості.

Отже, матеріал статті дозволив нам запропонувати визначення категорій дискурсу – найзагальніших характеристик, критеріїв виділення дискурсу як складного комунікативно-когнітивного феномена з *когнітивною* основою у вигляді синхронізованих знань комунікантів про ситуацію спілкування (ситуаційний контекст, контекст локальних інтеракцій), один про одного (психологічний, міжособистісний контекст), комунікативні конвенції (комунікативний контекст), етнокультурні й універсальні коди і макросценарії, соціокультурну й інституційну реальність (культурно-інформаційний, етнокультурний, інтертекстуальний, соціальний, історичний контексти) і з *прагматичним* підґрунтям – процесом взаємної цілеспрямованої діяльності комунікантів з розпізнавання закодованих у тексті інтенцій, аспектів і чинників інтеракції, ситуаційної моделі, концептів спільного концептуального простору відповідно до їх моделей світу і знання про релевантні для усвідомлення й інтерпретації дискурсу аспекти зазначених контекстів.

Перспективним напрямом подальших досліджень з обраної проблематики є розмежування понять категорій, підкатегорій, параметрів і складників дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борботько В. Г. Элементы теории дискурса : [учеб. пос.] / Владимир Григорьевич Борботько. – Грозный : Чечено-Ингушский государственный ун-тет, 1981. – 113 с.
2. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / Илья Романович Гальперин. – М. : Просвещение, 1981. – 140 с.
3. Карасик В. И. О категориях дискурса / В. И. Карасик // Языковая личность : социолингвистические и эмотивные аспекты. – Волгоград; Саратов : Перемена, 1998. – С. 185–197.
4. Карасик В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс / Владимир Ильич Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 476 с.

5. Колегаева И. М. Текст как единица научной и художественной коммуникации / Ирина Михайловна Колегаева. – Одесса : РООУП, 1991. – 122 с.
6. Кравченко Н. К. Интерактивное, жанровое и концептуальное моделирование международно-правового дискурса / Наталия Кимовна Кравченко. – К. : Реферат, 2006. – 320 с.
7. Кравченко Н. К. Практическая дискурсология : школы, методы, методики современного дискурс-анализа : [научно-практическое пособие] / Наталия Кимовна Кравченко. – Луцьк : Волиньполіграф, 2012. – 251 с.
8. Кравченко Н. К. Мена коммуникативных ролей как конститутивная категория дискурса / Н. К. Кравченко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Х., 2013. – № 1052. – С. 6–10.
9. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / Михаил Львович Макаров. – М. : ИТДГК “Гнозис”, 2003. – 280 с.
10. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
11. Сусов И. П. Лингвистическая прагматика / Иван Павлович Сусов. – Винница : Нова Книга, 2009. – 272 с.
12. Тарасова Е. В. Речевая системность в терминах лингвопрагматики // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Х., 2000. – № 471. – С. 273–279.
13. Brown G. Discourse analysis / G. Brown, G. Yule. – Cambridge : Cambridge University Press, 1983. – 288 p.
14. Fairclough N. Critical discourse analysis / N. Fairclough, R. Wodak; [ed. T. A. van Dijk] // Discourse as social interaction. – London : Sage, 1997. – Vol. 1. – P. 258–284.
15. Foucault M. The order of discourse / Michel Foucault; [ed. R. Young] // Untying the Text : a Poststructuralist Reader. – Boston : Routledge and Kegan Paul, 1981. – P. 48–78.
16. Harris Z. Discourse analysis / Z. Harris // Language. – 1952. – Vol. 28. – No 17. – P. 1–30.
17. Kress G. Ideological structures in discourse / G. Kress // Handbook of discourse analysis. – L., 1985. – Vol. 4. – P. 27–42.
18. Van Dijk T. A. Principles of Critical Discourse Analysis / T. A. Van Dijk // The sociolinguistic Reader / [ed. J. Cheshire, P. Trudgill]. – London, New York : Arnold, 1998. – Vol. 2 : Gender and Discourse – P. 367–393.
19. Van Dijk T. A. Discourse and Context. A Sociocognitive Approach / Van Dijk T. A. – New York : Cambridge University Press, 2008. – 267 p.
20. Gumperz J. Interactional Sociolinguistics : A Personal Perspective [Online] / John Gumperz. – 2003. – Access Mode : [http://www/blackwellreference.com](http://www.blackwellreference.com)
21. Sacks H. Lectures on Conversation / Henry Sacks; [eds G. Jefferson, E. A. Schegloff]. – Oxford : Wiley-Blackwell, 1992. – Vol. 1, 2. – 1520 p.
22. Wodak R. A new agenda in (Critical) Discourse Analysis. Theory, methodology and interdisciplinarity / R. Wodak, P. Chilton. – Philadelphia, PA : John Benjamins Publishing Company, 2005. – 320 p.

Дата надходження до редакції 20.11.2013